

5. Манів З. О. Регіональна економіка : [навч. посіб.] / Манів З. О., Луцький І. М., Манів С. З. ; М-во освіти і науки України, Івано-Франків. ун-т права ім. короля Д. Галицького. – Львів : «Магнолія 2006», 2009. – 640 с.

6. Маслак О. І. Стратегія диверсифікації інноваційного розвитку промисловості України / О. І. Маслак, Л. Т. Шевчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://irr.org.ua/publication/spublish.php>

7. Новицький В. Промисловість: стратегія перетворень / В. Новицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://industry.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid>

8. Швайка Л. А. Планування діяльності підприємства : [навч. посібник] / Л. А. Швайка. – Львів : Магнолія плюс, 2004. – С. 47-51.

Анотація

Розкривається суть поняття диверсифікації промисловості. Обґрунтовується актуальність диверсифікації інноваційного розвитку промисловості Карпатського регіону. Окреслюються напрямки її реалізації.

Ключові слова: диверсифікація, промисловість, інновації, інвестиції.

Аннотация

Раскрывается суть понятия диверсификации промышленности. Обосновывается актуальность диверсификации инновационного развития промышленности Карпатского региона. Определяются направления ее реализации.

Ключевые слова: диверсификация, промышленность, инновации, инвестиции.

Annotation

Reveals the essence of the concept of diversification of industry. The urgency of diversifying innovative industrial development in the Carpathian region. Also defines the direction of its implementation.

Key words: diversification, industry, innovation, investments.

УДК 336.14:352

**Західна О.Р.,
к.е.н., доцент кафедри державних фінансів,
Романишин І.І.,
Львівська державна фінансова академія,**

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ МІСЬКОГО БЮДЖЕТУ МІСТА ЛЬВОВА ВЛАСНИМИ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

Постановка проблеми. У сфері акумулювання доходів місцевих бюджетів України визначається наявність цілого комплексу проблем, що характеризуються низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів і, відповідно, високим нарощуванням обсягів міжбюджетних трансфертів. Реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежуються, що, у свою чергу, є гальмівним фактором демократичних перетворень у державі. За таких умов пріоритетом бюджетного менеджменту в країні має стати забезпечення формування «другого» кошика доходів місцевих бюджетів в такому розмірі, який здатен перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єктів, спроможних самостійно за рахунок власних ресурсів розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми. Тому, сьогодні питання розширення та оптимізації джерел наповнення місцевих бюджетів залишається актуальним, його вирішення сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування і якісному виконанню покладених на них завдань і функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам наповнення доходної бази місцевого бюджету власними фінансовими ресурсами присвячена значна кількість досліджень і публікацій: українських вчених-економістів (В. Базилевич, О. Василик, О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, В. Опарін, Ю. Пасічник) та зарубіжних (Х. Армстронг, Р. Грегори, Т. Ковальова, П. Кононенко, А. Маршалов, В. Орешин, Д. Томасі та ін.). Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених формуванню доходів місцевих бюджетів, малодослідженою залишається структура доходів місцевих бюджетів України в розрізі кошиків доходів.

Постановка завдання. У статті поставлено за мету проаналізувати рівень забезпечення власними фінансовими ресурсами міський бюджет міста Львова, їх вплив на нарощення бюджетних доходів міста та виявити потенційні резерви зростання власних доходів бюджету.

Відповідно до поставленої мети вирішено низку послідовних завдань: проаналізовано структуру власних фінансових ресурсів міського бюджету м. Львова та визначено рівень забезпеченості даного

бюджету власними ресурсами, виявлено можливі напрямки вдосконалення практики наповнення дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування власними фінансовими ресурсами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Причиною бюджетної «самонедостатності» регіонів є як неефективна діяльність місцевих органів влади щодо формування власної дохідної бази, так і чинне нормативно-правове обмеження фінансових можливостей регіонів. Згідно з українським законодавством, за місцевими бюджетами закріплені джерела надходжень, використовуючи які, жоден регіон неспроможний покрити видатки без зовнішньої допомоги. Потенційні можливості щодо збільшення власних податкових надходжень є дуже обмеженими. Окрім росту доходів громадян та розвитку дрібного бізнесу, жодне позитивне зрушення не матиме відчутного впливу на доходи місцевих бюджетів.

Чинній системі територіального розподілу бюджетних ресурсів України досі притаманна вагома системна вада, що полягає у відсутності взаємозв'язку між обсягами надходжень до місцевих бюджетів та рівнем економічного розвитку регіону. Дотація фінансового вирівнювання надається понад 90% всіх бюджетів в Україні. При цьому очевидно, що місцеві бюджети недостатньо забезпечені власними фінансовими ресурсами. Надходження від дотацій вирівнювання, навіть якщо їх обсяг визначений за прозорою формулою, не повинні бути основним джерелом доходів місцевих бюджетів у країні, яка декларує принципи фіскальної та адміністративної децентралізації. В Україні ж обсяг дотації вирівнювання в окремих місцевих бюджетах у декілька разів перевищує обсяг закріплених доходів, які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. Власні доходи місцевих бюджетів на цьому фоні взагалі мізерні.

В останні роки всі регіони України отримували дотації, частка яких у доходах місцевих бюджетів становила 46,3% у 2008 році і зросла до 48,8% у 2010 році та 52,3% у 2011 році. Регіональна структура дотаційності регіонів виглядає ще більш загрозливо. Так, у 2010 році частка дотацій збільшилася у структурі доходів 19 регіонів, сягнувши рекордних значень у Закарпатській, Тернопільській та Волинській областях – 72,3, 71,9 та 71,1% відповідно [2].

Для виявлення реальної ситуації в сфері забезпечення власних повноважень органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами проаналізуємо «другий кошик» доходів бюджету м. Львова за 2009-2011 рр. (табл. 1). Даний аналіз дозволить виявити додаткові фінансові ресурси, що утворилися внаслідок реалізації нових реформ у бюджетній та податковій сферах України. Такі фінансові ресурси є власними дохідними джерелами місцевого бюджету і спрямовуються на забезпечення виконання власних повноважень органів місцевого самоврядування. Аналіз дозволить виявити результати забезпеченості міста Львова власними фінансовими ресурсами для реалізації необхідних програмних видатків у пріоритетних напрямках розвитку його економіки [3–5].

Таблиця 1

Показники власних доходів міського бюджету м.Львова за 2009-2011 рр., тис. грн.

Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	Період	
	2009 р.	2010 р.
місцеві податки і збори, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування	22836,0	20872,0
плата за землю	106 212,2	105 049,0
податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів у частині, що зараховується до відповідного бюджету	63 962,6	43 488,7
надходження сум відсотків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами	5 580,0	8000,0
надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади	6 441,0	6 500,0
збір за забруднення навколишнього природного середовища	4 592,0	5 100,0
кошти від відчуження майна, яке перебуває у комунальній власності	148 010,0	312 832,8
фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування	0,3	0,3
плата за оренду майнових комплексів, що перебувають у комунальній власності	42 746,0	49 192,0
власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок коштів відповідного бюджету	45 536,6	49 649,7
податок на прибуток підприємств комунальної власності	12 040,0	20 572,0
Всього	457956,7	621256,5

Продовження табл.1

Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	2011 р.
Доходи загального фонду	
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	7 168,0
плата за землю, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування	139 465,0
плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності	10 700,0
місцеві податки і збори, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування	12300,0
фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування	0,3
частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету	4 441,0
плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	3 000,0
адміністративні штрафи, що накладаються місцевими органами виконавчої влади та виконавчими органами місцевих рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями	1 590,0
надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності	40 780,0
кошти від реалізації безхазяйного майна (у тому числі такого, від якого відмовився власник або отримувач), знахідок, спадкового майна (у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття), майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі	598,0
Доходи спеціального фонду	
Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, збір за першу реєстрацію транспортного засобу	3 659,6
Єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва	53 000,0
кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим, та майна, що перебуває в комунальній власності, кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них	203 690,7
плата за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (автозаправними станціями, заправними пунктами)	393,5
грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності	25,0
власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету	54 183,9
Збір за забруднення навколишнього природного середовища, екологічний збір	3 769,1
надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами	10 000,0
Всього	548764,1

Здійснюючи аналіз джерел та обсягів надходження до міського бюджету Львова, слід зазначити, що обсяг доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів (власних доходів) на одну особу у 2009 році склав 449,67 грн. (758,91 тис. ос. × 449,67 грн. = 341256,7 тис. грн.) при середній чисельності населення на 01.01.2010 р. 758,91 тис. осіб. У 2011 р. обсяг доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів на одну особу склав 724,16 грн. (757,8 тис. осіб × 724,16 грн. = 548764,1 тис. грн.) при чисельності населення м. Львова на 01.02.2012 р. 757,8 тис. осіб. За рахунок змін у законодавстві, 2011 рік став початком тенденції зростання обсягів власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування [6].

Зменшення обсягів власних фінансових ресурсів бюджету м. Львова у 2011 році на 72,5 млн. грн. або на 11,7% порівняно з 2010 р. зумовлено змінами в Бюджетному і Податковому кодексах України. На рис. 1. яскраво видно динаміку зміни обсягів власних фінансових ресурсів міста Львова протягом останніх трьох років. Хоча у порівнянні з 2009 роком, обсяг власних фінансових ресурсів міста Львова у 2011 р. значно зріс – на 207,5 млн. грн. або на 60,8%.

Виконання владних повноважень органів місцевого самоврядування забезпечується власними фінансовими ресурсами лише на чверть (20-25%) (рис. 2).

Найвагомішою (64,2 %) для міського бюджету є частка податкових надходжень. Саме від збільшення податкових надходжень залежить посилення самостійності органів місцевої влади,

протилежне – свідчить про посилення централізації бюджетних ресурсів, що відображається через зростання частки міжбюджетних трансфертів. Частка міжбюджетних трансфертів складає 22,43%.

Рис. 1. Власні фінансові ресурси бюджету міста Львова за 2009-2011 рр.

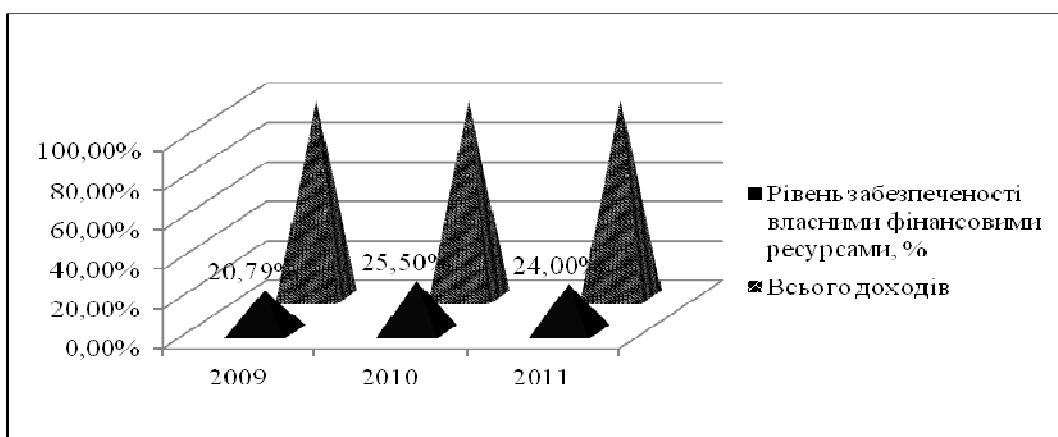

Рис. 2. Частка власних фінансових ресурсів міста Львова у загальному обсязі доходів бюджету за 2009-2011 рр.

Основною складовою, яка забезпечує наповнення власної фінансової бази бюджету Львова є плата за землю. У 2009 році плата за землю становила 106212,2 тис. грн. або 31,12% загального обсягу власних надходжень, у 2010 – 105049,0 тис. грн. або 16,91%, у 2011 р. – 25,4% або 139 465,0 тис. грн., тобто простежується тенденція до зростання обсягів її надходжень. Динаміка зміни надходжень плати за землю показана на рис. 3. Ця ситуація пояснюється тим, що бюджети місцевого самоврядування з 2011 року, у зв'язку із прийняттям Податкового кодексу України, почали отримувати всю суму надходжень від земельного податку. У структурі плати за землю надходження від земельного податку з юридичних та фізичних осіб становлять 52,1 % та 47,9 % відповідно.

Рис. 3. Надходження плати за землю до бюджету м. Львова протягом 2009-2011 рр.

Найменш вагомою складовою власних доходів міста є фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до бюджету місцевого самоврядування – його розмір залишається незмінним протягом аналізованого періоду та складає лише 300 грн.

Збільшення доходів бюджету за рахунок зростання надходжень від плати за землю залежить від діяльності органів місцевої влади з переоцінювання (індексації) грошової вартості земель. Індиксацію грошової оцінки земель потрібно здійснювати регулярно [8].

З вищезазначеного можна зробити висновок про високий рівень фінансової залежності міста від державного фінансування. Попри всі нововведення в бюджетній і податковій сферах, фінансова самостійність регіонів України, яка затверджена як один з принципів організації місцевого самоврядування в Україні і яка повинна забезпечувати реалізацію демократії на місцевому рівні, все ж залишається під сумнівом. Бюджет м. Львова, як і інші місцеві бюджети України, отримує значні обсяги субвенцій, які в 2011 році становили 599,2 млн. грн. або 26,2% загального обсягу доходів бюджету. Позитивним аспектом прийнятих змін в бюджетній сфері є зарахування штрафів (адміністративних штрафів), які встановлюються органами місцевої влади до бюджетів сільських, селищних і міських рад, на території яких було прийнято таке рішення. Штрафи є додатковим джерелом наповнення місцевих бюджетів.

Зміни, внесені до Бюджетного кодексу України, сприяли зміцненню дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування, але істотно послабили їх фінансову спроможність. Місцеві бюджети відчувають гостру нестачу власних доходів, частка яких у загальному обсязі доходів постійно зменшується. Дана проблема зароджується ще на стадії планування місцевих бюджетів. При плануванні видатків на реалізацію власних повноважень органів місцевого самоврядування не враховується стан інфраструктури об'єктів, що забезпечують повноцінну життєздатність адміністративно-територіальної одиниці. Дана частина видатків місцевих бюджетів планується ніби то за «принципом залишку» фінансових ресурсів, що залишаються після реалізації делегованих повноважень.

В найгіршому стані знаходиться житлово-комунальне господарство, в якому середній рівень зносу основних засобів понад 60%. Значна частка комунікацій у цій галузі повністю відслужили свій термін придатності, що призводить до збільшення аварійності на них, в результаті чого населення не отримує послуг на відповідному рівні. У зв'язку із значною обмеженістю фінансових ресурсів, що спрямовуються на реалізацію власних повноважень органів місцевого самоврядування на місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів у місцевих бюджетах, коштів майже не залишається [7].

Ще одним недоліком процесу забезпечення виконання функцій органів місцевого самоврядування власними доходами є неможливість запровадження місцевих податків і зборів, не передбачених запропонованим Податковим кодексом України, неможливість самостійного визначення їх ставок. Частка місцевих податків і зборів у податкових надходженнях бюджету м. Львова, як і в Україні загалом, не перевищує 2,2%. У більшості розвинених країн місцеві податки становлять близько 30% усіх податкових надходжень до зведених бюджетів, зокрема в Японії – 35%, Великобританії – 37%, Німеччині – 46%, США – 66%. Це унеможливує покращення стану дохідної бази бюджету відповідними органами місцевого самоврядування власними силами. Однак, внаслідок браку законодавчого регулювання цього питання, згадане право можна використати як на благо, так і на шкоду, оскільки в законодавстві немає механізмів, які встановлюють межі можливого втручання у приватну власність на рівні правових актів місцевих органів влади. Інший приклад: на території однієї адміністративно-територіальної одиниці мешкають громадяни з різними економічними можливостями, тому цілком імовірно, що в разі реалізації права на запровадження власних місцевих податків органами місцевої влади, розмір платежів буде прийнятним для одних громадян і практично неможливим для інших. Це може перетворитись на інструмент «витискування» малозабезпечених громадян з їх земельних ділянок, приміщень тощо, оскільки не передбачається граничних норм для встановлення розміру нових, введених в дію, місцевих податків і зборів. А у випадку невиконання громадянами свого обов'язку з їх сплати цілком імовірні судові розгляди, спрямовані на забезпечення виконання зазначеного обов'язку [1].

Усі країни у світі будують політику місцевого самоврядування, виходячи з того, що земля та інші об'єкти нерухомості є місцевими економічними ресурсами. Вони й визначають базу економічної самодостатності. Земля є головною матеріально-фінансовою базою місцевого самоврядування. Відсутність розвинутого ринку землі перешкоджає розвитку економічної системи на як в регіоні, так і в країні в цілому.

Земля, що перебуває у власності територіальної громади, повинна стати економічним активом і використовуватися місцевою владою не для збагачення окремих чиновників, а для розвитку територіальної громади. У розвинених країнах з цією метою створюють спеціальні компанії з управління активами, в які громада через органи місцевого самоврядування може входити як акціонер. Основною тенденцією має бути зростання питомої ваги надходжень від плати за землю в структурі загальних надходжень до місцевих бюджетів. Слід активізувати діяльність органів місцевого самоврядування щодо запровадження і розвитку ринку землі.

Дискусійними є нині місце і роль в системі регіональної політики питання територіальної організації влади і розвитку місцевого самоврядування. Зарубіжний досвід свідчить, що ці проблеми переважно відносять до конституційних реформ і питань державного будівництва. Необхідні конструктивні наукові напрацювання щодо поетапної трансформації державного устрою України в бік підвищення ролі регіонів у вирішенні питань соціально-економічного розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Можна сказати, що держава вилучає значну частку доходів, зібраних у регіонах, а потім частину з них розподіляє між бюджетами. Така система створює значні антистимули для розвитку економіки регіонів і не виконує завдань фінансового вирівнювання. Багаті регіони стають ще багатшими, бідні – порівняно біднішими, і цей розрив постійно збільшується. Проаналізувавши рівень забезпеченості власними фінансовими ресурсами міський бюджет м. Львова, виявлено, що виконання владних повноважень і функцій, покладених на органи місцевої влади, забезпечується власними коштами лише на 25%. Це свідчить про високу фінансову залежність міста від державного фінансування. Основними напрямками збільшення власних доходів місцевого бюджету є забезпечення зростання надходжень від плати за землю та поступового розвитку ринку землі; надання можливості органам місцевої влади встановлювати і адмініструвати власні місцеві податки чи збори відповідно до потреб економічного і соціального розвитку, забезпечивши при цьому достатнє законодавче регулювання даного питання; фінансова і законодавча підтримка з боку місцевої влади комунальних підприємств, частина прибутку яких вилучається до бюджету; забезпечення стабільного, безперешкодного, не утисненого з боку оподаткування, розвитку малого бізнесу у місті, який забезпечує надходження до бюджету через єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частці близько 10% загального обсягу власних фінансових ресурсів бюджету міста.

Бібліографічний список

1. Буряченко А. Є. Самооподаткування як резерв зростання доходів бюджетів місцевого самоврядування / А. Є. Буряченко // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 44-50.
2. Ватаманюк-Зелінська У. З. Реалізація концепції розвитку Львівщини при фінансовому забезпеченні владних повноважень органів місцевого самоврядування / У. З. Ватаманюк-Зелінська // Сталій розвиток економіки : [всеукр. наук.-виробн. журнал]. – 2011. – № 6. – С. 116-121.
3. Інформація про виконання дохідної частини міського бюджету м. Львова за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://city-adm.lviv.ua/lmr/budget/2057-informacija-pro-vikonanna-budzhetu-m-lvova-za-2010-rik>
4. Інформація про виконання дохідної частини міського бюджету м. Львова за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://city-adm.lviv.ua/lmr/budget/2053-infomacija-pro-vikonanna-budzhetu-za-2010-rik>
5. Інформація про виконання дохідної частини міського бюджету м. Львова за 9 місяців 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://city-adm.lviv.ua/lmr/budget/2052-informacija-pro-vikonanna-budzhetu-za-9-misaciv-2011-roku>
6. Кількість населення Львівської області [Електронний ресурс] : Статистичний збірник / Головне управління статистики у Львівській області – Львів 2011. – Режим доступу : http://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2011/ZB192010Y11_1.pdf
7. Русін В. М. Шляхи оптимізації фінансового забезпечення реалізації власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування // В. М. Русін // Інноваційна економіка : [всеукр. наук.-виробн. журнал]. – 2012. – № 6 [32] / – С. 323-327.
8. Ярошевич Н. Б. Шляхи збільшення дохідної бази місцевих бюджетів в Україні / Н. Б. Ярошевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.10. – С. 278-282.

Анотація

Розглянуто склад та структуру власних фінансових ресурсів міського бюджету м. Львова та проведено аналіз забезпеченості даного бюджету власними доходами. Виявлено можливі напрями вдосконалення практики наповнення дохідної частини бюджетів місцевого самоврядування власними фінансовими ресурсами.

Ключові слова: бюджет, власні фінансові ресурси, місцеві податки і збори, плата за землю, фінансова самостійність.

Аннотация

Рассмотрен состав и структура собственных финансовых ресурсов городского бюджета г. Львова и проведен анализ обеспеченности данного бюджета собственными доходами. Выявлены возможные направления усовершенствования практики наполнения доходной части бюджетов местного самоуправления собственными финансовыми ресурсами.

Ключевые слова: бюджет, собственные финансовые ресурсы, местные налоги и сборы, плата за землю, финансовая самостоятельность.

Annotation

The structure and the structure of their financial resources, the municipal budget of the city and the analysis of the security budget own revenues. Revealed possible directions for improving practice filling revenues of local budgets own financial resources.

Key words: budget, its own financial resources, local taxes and fees, payment for land, financial independence.